

Sprawozdanie

z badań powierzchniowych AZP na obszarze 3-39

Spis treści

Wstęp	1
1. Lokalizacja obszaru w systemie podziału administracyjnego.....	1
2. Położenie fizycznogeograficzne	2
3. Kwerenda archiwalna	3
4. Przebieg badań powierzchniowych	7
5. Dostępność obszaru do badań powierzchniowych i warunki obserwacji.....	10
6. Podsumowanie wyników badań i wnioski konserwatorskie	10

Wstęp

Badania powierzchniowe AZP na obszarze 3-39 przeprowadziło Augustowsko-Suwalskie Towarzystwo Naukowe w Suwałkach, w ramach umowy nr NID/U/174/15 z dnia 3.09.2015 r., zawartej z Narodowym Instytutem Dziedzictwa w Warszawie, który omawiane prace sfinansował. Miały one na celu inwentaryzację i ewidencję obiektów archeologicznych położonych w obrębie obszaru, w celu ich ochrony konserwatorskiej i udostępnienia do badań naukowych. Obszar zbadano w ramach nowej, zdigitalizowanej siatki AZP, różniącej się od cięcia stosowanego w województwie pomorskim. Okazało się jednak, że na teren obszaru nie zachodzą wcześniej przebadane obszary sąsiednie, nie było więc konieczności weryfikacji stanowisk archeologicznych ani aktualizacji ewidencji do nowej siatki AZP.

1. Lokalizacja obszaru w systemie podziału administracyjnego

Obszar 3-39 leży w województwie pomorskim, w powiecie puckim, gmina Krokowa. Jedynie fragment jeziora Żarnowieckiego znajdującego się w południowo-zachodnim narożniku obszaru leży w powiecie wejherowskim, gminie Gniewino.

Przed ostatnią reformą administracyjną znajdował się w województwie gdańskim. W obrębie obszaru znajdują się następujące obręby geodezyjne zgodne z TERYT:

- Goszczyno,
- Jeldzino,

- Karlikowo,
- Kartoszyno,
- Krokowa,
- Lisewo,
- Minkowice,
- Odargowo,
- Sobieńczyce,
- Świecino,
- Żarnowiec.

2. Położenie fizycznogeograficzne

Zgodnie z podziałem regionalnym, opublikowanym przez J. Kondrackiego (Geografia regionalna Polski, Warszawa 2000), obszar leży w obrębie mezoregionu Wysoczyzna Żarnowiecka (313.45), wchodzącego w skład Pobrzeża Koszalińskiego. Północna część Pomorza Gdańskiego to obszar ograniczony od południa i zachodu Pradolina Redy-Łeby, a od północy i wschodu brzegiem Morza Bałtyckiego i Zatoki Puckiej. Według klasyfikacji fizjograficznych regionów Polski w skład tak zarysowanego obszaru wchodzi w całości lub częściowo 5 mezoregionów. Jego powierzchnię stanowią jednak w zdecydowanej przewadze Wysoczyzna Żarnowiecka i Pradolina Redy-Łeby.

Wysoczyzna Żarnowiecka (o powierzchni około 866 km² i wysokości przekraczającej miejscami 100 m n.p.m) to obszar zbudowany z utworów morenowych tworzących kępy. Kępy oddzielone są od siebie rynnami polodowcowymi częściowo zajęte przez jeziora, z których największe to Żarnowieckie i Choczewskie, albo będące głębokimi jarami. Wśród kęp wyróżnić można Swarzewską, Ostrowską, Gniewinowską. W pasie przybrzeżnym Bałtyku wyróżniają się klifowymi stokami nadmorskimi (np. koło Jastrzębiej Góry i Rozewia), które zaczęły się kształtować wskutek transgresji litorynowej (ok. 5,5 tys. lat p.n.e.). Istotnym elementem krajobrazu są bagna przymorskie (Karwieńskie Błota) i częściowo zabagnione pradolina rzek: Piaśnicy i Bychowskiej Strugi. Występują tu także formacje wałów moren czołowych dochodzących do wysokości 179 m n.p.m.

Wymienione powyżej regiony stanowią łącznie najmłodszą geologicznie krainę geograficzną na ziemiach Polskich. Została ona ukształtowana w schyłkowej fazie „wycofywania się” lądolodu z obszaru Pomorza (tzw. faza gardzieńska zlodowacenia północnopolskiego).

Obecny krajobraz północnej części Pomorza Gdańskiego jest typowy dla nizinnych obszarów młodoglacjalnych Europy Północnej. Stanowią go głównie wysoczyzny morenowe przeciętane głębokimi dolinami glacialnymi.

Dominującym rodzajem gleby na całym zarysowanym tu obszarze są gliny morenowe, a miejscowo utwory żwirowe i piaszczyste pochodzenia glacialnego. Z wyjątkiem przybrzeżnego pasa wydmowego brak tu niemal zupełnie wydm śródlądowych, licznych w krajobrazie południowej części Pomorza Wschodniego.

Reasumując, topograficznie i glebowo jest to obszar wyraźnie odrębny na mapie fizycznej Pomorza (Kondracki 2000).

Rzeźba terenu jest mocno zróżnicowana. Najwyższe wzniesienia osiągają 109,5 m n.p.m., a najniższy położony brzeg jeziora Żarnowieckiego znajduje się w wysokości ok. 1,4 m n.p.m. Różnica wysokości względnej na obszarze przekracza 100 m.

3. Kwerenda archiwalna

Przed podjęciem badań terenowych przeprowadzono kwerendę bibliograficzną, archiwalną oraz zbiorów z badań dawniejszych. Objęto nią księgozbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, Instytutu Archeologii i Etnologii Uniwersytetu Gdańskiego i Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie oraz archiwa i zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, Instytutu Archeologii i Etnologii Uniwersytetu Gdańskiego oraz Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku. Sprawdzone informacje w bazie danych e_archo, przestudiowano także literaturę dotyczącą omawianego terytorium:

Amtl.Ber.W.P.M.

Amtliche Berichte über die Verwaltung der naturgeschichtlichen, vorgeschichtlichen und volkskundlichen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für die Jahre 1880–1915, Danzig 1881–1916 (36 Jahresberichte)

Altpreußische Monatsschrift, 1873, Bd. 10

Bukowski Z., Pomorze w epoce brązu w świetle dalekosiężnych kontaktów wymiennych, Gdańsk 1998.

Gumowski M., „Moneta rzymska w Polsce”, PA, t. 10. 1958, s. 112

Informator Archeologiczny. Badania 1980. Warszawa 1981, s. 182-183.

- Kondracki, J., Geografia regionalna Polski, PWN, Warszawa 2002.
- Kostrzewski J., Z badań nad osadnictwem wczesnej i środkowej epoki brązowej na ziemiach polskich, "Przegląd Archeologiczny", t. 2, 1922, s. 161-218,
- Kostrzewski J., Kultura łużycka na Pomorzu, Poznań 1958.
- Kunkel O., Urgeschichte, Baltische Studien, Neue Folge., 1936.
- Król, D., Rudnicka, D., Stan rozpoznania archeologicznego terenu wysoczyzn nadmorskich w województwie gdańskim, Pomorania Antiqua t. 14, 1990, s. 101-121.
- Kwapiński M., Korpus kanop pomorskich. Część I – Pomorze, Gdańsk 1999.
- La Baume W., Vorgeschichte von Westpreussen, Danzig 1920.
- Lissauer A., Die prahistorische Denkmaler der Provinz Westpreussen und der angrenzenden Gebiete, Leipzig 1887.
- Łęga W., Nowe odkrycia archeologiczne. Województwo gdańskie. ZOW, z.1, 1953, s. 34-35.
- Łęga W. Handel między państwem rzymskim a Pomorzem Nadwiślańskim od I w. przed n.e do VI w. n.e., Przegląd Archeologiczny, T.10: 1954-56 (wyd. 1958). s. 5–87
- Łuka L.J., O skarbach kultury pomorskiej na Pomorzu Gdańskim, Munera Archeologica Iosepho Kostrzewski, Poznań 1963.
- Łuka L.J., Kultura wschodniopomorska na Pomorzu Gdańskim, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966.
- Łuka L. J., Osadnictwo starożytne i wczesnośredniowieczne, [w:] Osowicka R., Grubba J. (red.) Ziemia Wejherowska, Gdańsk 1980., s. 40-62.
- Osowicka R., Grubba J. (red.), 1980, Ziemia Wejherowska, Gdańsk, SKP
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. 1-15, Warszawa 1880-1902.
- Schultz Franz - Dzieje powiatu wejherowskiego i puckiego. Gdańsk-Puck-Wejherowo 2011
- Wrzosek A. – Tymczasowe wiadomości o grodzisku na Górze Zamkowej pod Żarnowcem w pow. morskim, Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności t. 52, nr 2, 1937, s. 80-81.
- Z otchłani wieków
- Grodzisko na Górze Zamkowej pod Żarnowcem w pow. wejherowskim , Z otchłani wieków r. 21, 1952, s. 9-16, ryc. 7

W wyniku tych działań stwierdzono, że na obszarze 3-39 zarejestrowano dotąd 11 stanowisk archeologicznych i 5 wsi historycznych. Ich pełny wykaz zawiera znajdujący się w dokumentacji „Spis stanowisk archiwalnych na obszarze 3-39”. Niestety poza grodziskiem

wczesnośredniowiecznym w Żarnowcu, stan. 1 (3-39/11), które można było zweryfikować w terenie, informacje dotyczące pozostałych pochodzące z archiwów i literatury nie pozwoliły na ich lokalizację i weryfikację.

Na podstawie skąpych danych archiwalnych można stwierdzić, że sporadyczne badania terenowe trwały na tym terenie już od końca XIX wieku. Z nich pochodzi część danych o stanowiskach archiwalnych. Duża akcja badawcza w całym regionie wokół jeziora Żarnowieckiego miała miejsce przy okazji planów budowy elektrowni w Żarnowcu. Wtedy to poddano badaniom wykopaliskowym grodzisko 3-39/11 (Żarnowiec st. 1). Z tego okresu pochodzą także wzmianki o badaniach PKZ w rejonie miejscowości Kartoszyño. W archiwach i zbiorach brak jest jednak jakichkolwiek danych o tych badaniach.

W ramach badań archiwalnych przeanalizowano metryki historyczne miejscowości leżących na omawianym obszarze.

Jeldzino (*Gelsin*) - wzmiankowane w końcu XIII wieku, jako część dóbr nadanych panom z Krokowej. Przy ponownym nadaniu Jeldzina, mowa jest o uwolnieniu go spod tzw. prawa polskiego, zaś przedstawiciele rodu von Krockowów byli odtąd lennikami tych ziem na prawie niemieckim. (Schultz 2011, s. 68-69). W XIX w. jest to gmina wiejska, należąca do obwodu Krokowa. W źródłach po raz pierwszy pojawia się w 1279 r., gdy opisywano przebieg granic Żarnowca, Jeldzina i **Sobieńczyc**. Następnie w *Księgach komturstwa gdańskiego* z 1293 r. pojawia się zapis o darowiznie Jeldzina i Wysokiej, dokonanej przez księcia Mściwoja Gneomarowi z Krokowej. W 1407 r. ów drugi nadał 21 łanów bartnikowi Roukowitzowi na prawie niemieckim. Jeldzino pozostawało w posiadaniu rodu von Krockow do końca XIX w. W 1873 r. zostało ono uznane za samodzielną gminę wiejską, przez komisję powiatową. Natomiast ziemie należące do rodu von Krockow zostały wyłączone ze związku komunalnego Jeldzina, Goszczyna i Minkowic i na wniosek właściciela przydzielone do rycerskich dóbr w Krokowej. (Schultz 2011, s. 617-619).

Krokowa (*Krockow*)

W 1292- Glinki, Minkowice, Krokowo posiada je Gniewomir Krokowski spadkiem po swoich przodkach, jak dodaje dokument. Ok. r. 1400 tutejsi mieszkańcy rządzą się starodawnym prawem pomorsko- Polskim. (SKP t. II, s. 588)

Od 1288 r. do początku XX wieku była to siedziba rodowa von Krockowów. Ich dobra w XX w. zawierały się w obszarze ograniczonym wsiami: Karwieńskie Błota, Sławoszyńko, Sławo-

szyno, Minkowice, Sulicice, Płochówko, Świecino, folwark Sapała, Karlikowo, Sobieńczyce, Jeldzino, Goszczyno, Odargowo i część udziałów nad Piaśnicą. W obrębie majątku leżą także: Widowo, Nowy Dwór, Łętowice, Parszczyce, Krokowa, Lisewo i Glinki. Miejscowości należące do obwodu Krokowa dzielą się na:

- rodowe majątki, obecne w historii rodu już w 1288 r. (Krokowa, Minkowice i Glinki)
- darowizny książąt pomorskich (m. in. Jeldzino, Wysoka)
- majątki pozyskane w czasie rządów polskich (Łętowice, Parszczyce, Lisewo, Płochówko)
- XIX-wieczne nabytki (Warzewo, Jägerhof, Sobieńczyce)

Przywileje dla dóbr tej rodziny pochodzą z 1292, 1526 i 1662 r. (Schultz 2011, s. 648-650)

W 1498 r. powstał w Krokowej murowany kościół, prawdopodobnie w miejscu dawnej, drewnianej budowli. W 1572 r. Reinhold von Krockow postanowił przekształcić tę świątynię na ewangelicką. Stary kościół rozebrano, a nowy poświęcono w 1850 r. W Krokowej znajduje się także, kilkakrotnie przebudowywany na przestrzeni wieków, zamek. (Schultz 2011, s. 654-655).

Sobieńczyce (*Sobiensitz*) – gmina wiejska i dworski obszar leśny, należący do obwodu Żarnowiec. Często wzmiankowana w źródłach przy okazji ustalania granic, np. w 1279 r. Za sprawą opata z Oliwy najpierw połowa wsi (w 1320 r.), a następnie cała wieś weszła w skład majątku klasztoru żarnowieckiego. Od tego czasu, aż do roku 1772, znajdowała się ona wśród klasztornych majątków. W 1789 r. folwark posiadał 12 dymów. W 1872 r. w tej wsi było 28 zamieszkałych domów i 35 gospodarstw domowych. W 1875 r. z połączenia trzech rewirów (Luzino, Dębowa Góra i Sobieńczyce) powstał samodzielny obwód leśny. (Schultz 2011, s. 729-730)

Minkowice (*Menkewitz*) - gmina wiejska należąca do obwodu Krokowa. Wieś należała do trzech najstarszych majątków rodziny von Krockow i była w ich posiadaniu do regulacji chłopskich. Wymieniana była w źródłach w 1292 r. w przywilejach zbiorczych dla tej części dóbr wspomnianego rodu. Jednak całe Minkowice wróciły do majątku von Krockowów dopiero w 1570r., gdyż wcześniej ich połowa została zastawiona i w ten sposób utracona. W 1874 r., po regulacjach chłopskich, miejscowość została uznana za gminę wiejską (Schultz 2011, s. 675-676).

Karlikowo (*Karlekau*) gmina wiejska z 280 mieszkańcami należąca do obwodu Lubocino. W 1277 r. wieś została nadana przez księcia Mściwoja klasztorowi w Żarnowcu. Nie wymienio-

no jej jednak w generalnej confirmacji klasztoru z 1279 r., lecz dopiero w latach 1283, 1310, 1343. W 1396 r. mieszkańcy Karlikowa byli zobowiązani mleć ziarno w Sapale. W 1533 r. podczas przeglądu granic urzędu puckiego pojawił się starost (sołtys wiejski) z Karlikowa. Według katastru kontrybucyjnego gmina składała się z 8 łanów, miała sołtysa, chłopą płacącego pełny czynsz i sześciu innych chłopów; później mieszkało tu 9 chłopów i 2 ogrodników. W 1819 r. 9 chłopów otrzymało samodzielność. Od 1803 do 1859 r. urząd sołtysa znajdował się w rękach rodziny Bieske. Późniejsi właściciele: Preiss, Ceynowa, Rathke, Bisewski (Schultz 2011, s. 634).

Analiza zasobów kartograficznych, zdjęć lotniczych i satelitarnych nie dała pozytywnych rezultatów. Natomiast wyniki analizy rzeźby terenu, uzyskane za pomocą scanningu laserowego (LIDAR), okazały się bardzo interesujące. Wykryto pojedyncze obiekty oraz całe grupy kopców. Wyniki tych badań zostaną omówione w dalszej części sprawozdania.

4. Przebieg badań powierzchniowych

Badania powierzchniowe w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski przeprowadzono na obszarze 3-39 w dniach 2-5.10. 2015 roku, na mocy pozwolenia nr ZA.5161.307.2015.EP z dnia 18.09.2015 r., wydanego przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Prowadził je zespół badawczy w składzie:

- mgr Jerzy Brzozowski – kierownik badań,
- mgr Jerzy Siemaszko,
- dr Marcin Wąs,
- mgr Aleksandra Siemaszko-Skiendziul,
- mgr Jerzy Maciejczuk,
- mgr Wiesław Kapla.

Dokumentację opisową z badań wykonał mgr Jerzy Brzozowski. Analizę chmury punktów LIDAR przeprowadzili mgr Jerzy Brzozowski oraz mgr inż. Krzysztof Gajko (firma 3Gsc K.Gajko M.Ksepko J.Ksepko Sp.j.). Krzysztof Gajko był także odpowiedzialny za opracowanie GIS. Obróbkę cyfrową map stanowisk w skali 1:25 000 i 1:10 000 wykonali mgr Julia Siemaszko-Dziób i mgr Mateusz Frankiewicz. Chronologię zabytków określili: dr Marcin Wąs i dr Joanna Dąbal. Chronologia stanowisk z kwerendy została określona na podstawie dostępnych danych archiwalnych.

Materiał zabytkowy z badań na obszarze 3-39 przechowywany jest w Muzeum Okręgowym w Suwałkach, zaś dokumentacja jest przechowywana w Narodowym Instytucie Dziedzictwa w Warszawie oraz Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Gdańsku.

Podczas badań powierzchniowych zastosowano metody badań Archeologicznego Zdjęcia Polski opisane w literaturze przedmiotu, określone w instrukcji AZP oraz w pozwoleniach na badania wydanych przez służby konserwatorskie. Korzystano także z kilkudziesięcioletniego doświadczenia w tej dziedzinie uczestników prac badawczych. Wszystkie tereny otwarte zostały spenetrowane w sposób bardzo dokładny, zarówno pola uprawne, jak i łąki. Trasy przejść były rejestrowane za pomocą urządzeń GPS i zapisane w formacie GPX (GPS eXchange Format). Niestety, w trudnych warunkach terenowych (np. gęste zalesienie, zalesione głębokie wąwozy) oraz atmosferycznych, dochodziło czasem do utraty sygnału GPS i nie wszystkie trasy przejść zostały zadokumentowane.

Do wykonania analizy danych pochodzących z lotniczego skanowania terenu LIDAR dla potrzeb archeologii wykorzystano chmury punktów w formacie *.LAS. Powyższe dane zostały pozyskane z Centralnego Ośrodka Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej. Pozyskane chmury punktów charakteryzowały się wartością błędu średniego wysokości nie większą niż 0,20 m. W plikach *.LAS była również zapisana informacja o klasyfikacji poszczególnych punktów, z czego do kolejnych etapów analizy wykorzystywano punkty, które były sklasyfikowane jako „teren”. Z uwagi na fakt, że pozyskane dane LIDAR zostały wykonane w ramach projektu ISOK, w metodzie pozyskania danych określaną nazwą „STANDARD I” należy stwierdzić, że okres wykonania skanowania (od połowy października do końca kwietnia) charakteryzował się optymalnym odsłonięciem powierzchni terenu na obszarach leśnych.

Przetworzenie poszczególnych arkuszy chmury punktów *.LAS do rastrowego numerycznego modelu terenu wykonano za pomocą oprogramowania GlobalMapper. Poszczególne arkusze numerycznego modelu terenu zapisywano w formacie GeoTiff (32-bit Elevation Grid). Wynikowy model terenu został wykonany w rozdzielczości terenowej 50 cm. Modele terenu zostały utworzone tylko z punktów sklasyfikowanych jako „teren”.

Mozaikowanie arkuszy w większe bloki odpowiadające zasięgiem poszczególnym arkuszom AZP wykonano w aplikacji GlobalMapper. Wynikowy zmozaikowany model terenu został zapisany w formacie GeoTiff (32-bit Elevation Grid).

W celu umożliwienia prowadzenia obserwacji ukształtowania terenu pod kątem wyszukiwania potencjalnych stanowisk archeologicznych, korzystając ze zmozaikowanego mo-

delu terenu wykonano model cieniowania powierzchni terenu (Analytical Hillshading). Parametry wykonania tego modelu były następujące: brak przewyższenia wysokości, azymut słońca 135 stopni, kąt padania promieni słonecznych 45 stopni.

Na podstawie szczegółowego przeglądu modelu cieniowania terenu i porównywania szczegółów terenowych z ortofotomapami i mapami topograficznymi wykonano ocenę jakości klasyfikacji powierzchni terenu w chmurze punktów oraz oceniono przydatność doboru parametrów modelu cieniowania do preselekcji obszarów potencjalnych stanowisk archeologicznych. W przypadku chmury punktów pozyskanych na potrzeby niniejszego arkusza AZP nie stwierdzono występowania rażącego błędów w odwzorowaniu powierzchni terenu, w związku z powyższym nie stwierdzono konieczności wykonania reklasyfikacji klasy „teren” chmury punktów za pomocą innych algorytmów klasyfikacyjnych.

Przed przystąpieniem do prospekcji terenowej wykonano analizę utworzonego numerycznego modelu terenu pod kątem występowania potencjalnych stanowisk archeologicznych. Metodą tej analizy było przeglądanie modeli terenu, modeli cieniowania oraz map topograficznych i ortofotomap w celu wyszukiwania antropogenicznych form rzeźby terenu. Uwagę skupiano głównie na wyszukiwaniu kopców oraz wałów ziemnych. Każdy obiekt, mogący być potencjalnym stanowiskiem archeologicznym został zwektoryzowany w warstwie punktowej lub poligonowej. Każdemu obiektowi nadano unikalny numer. Wszystkie obiekty zostały przekazane pracownikom terenowym w formie zestawień tabelarycznych z informacją o współrzędnych poszczególnych punktów oraz w formie map terenowych na podkładzie modelu cieniowania oraz ortofotomap.

W przypadku terenów o zdecydowanie ograniczonej widoczności (np. ugory porośnięte wysoką roślinnością, bagna i torfowiska), gdzie szanse na odkrycie materiałów lub obiektów na powierzchni gruntu były znikome, prowadzono obserwację bardziej wybiórczo, poszukując jakichkolwiek terenów dostępnych oraz weryfikując wszelkie obiekty wytypowane za pomocą analizy skaningu laserowego. Podobnie postępowano w lasach. W przypadku, gdy były one bardziej otwarte i umożliwiały jakąkolwiek obserwację, poddawano je standardowej penetracji. W sytuacji, gdy były zwarte (młodniki grabowe lub dębowe) i porośnięte gęstą roślinnością niskopienną (dziką jeżyną), poruszając się wzdłuż dróg i duktów leśnych poszukiwano terenów otwartych oraz weryfikowano obiekty widoczne dzięki analizie rzeźby terenu. W tym wypadku LIDAR okazał się narzędziem absolutnie bezcennym. Wśród wytypowanych punktów, trzy okazały się być obiektami interesującymi z punktu widzenia naukowego i konserwatorskiego. Są to grupy kopców (cmentarzyska kurhanowe?) bądź pojedyncze kopce (kurhany?) - stanowiska 3-39/12, 3-39/13 i 3-39/16. Bez analizy lidarowej

najprawdopodobniej nie zostałyby odkryte. Teraz wymagają weryfikacji i potwierdzenia ich faktycznej funkcji.

5. Dostępność obszaru do badań powierzchniowych i warunki obserwacji

W dokumentacji z badań zamieszczono mapę obszaru w skali 1:25 000 z zaznaczonymi terenami niedostępnymi oraz o bardzo ograniczonej obserwacji. Wynika z niej, że dużą część obszaru zajmowały tereny niedostępne lub trudno dostępne do badań. Lasy zajmują ponad 50% jego powierzchni, otwarte bagna i łąki kolejne 5%, jezioro ok. 5%, zaś pola uprawne stanowią około 30% omawianego terytorium. Kilka procent terenu to przestrzenie zabudowane.

Bieżące warunki pogodowe nie stanowiły przeszkody w badaniach terenowych. Ponieważ jednak druga połowa lata i jesień tego roku były wyjątkowo suche, a na tym terenie występują w dużej części gleby ciężkie, pola nie były zbyt dobrze przemyte, przez co warunki obserwacji nie najlepsze. Miało to bezpośredni wpływ na wyniki badań powierzchniowych.

6. Podsumowanie wyników badań i wnioski konserwatorskie

W wyniku prospekcji terenowej na obszarze 3-39 odkryto 9 stanowisk archeologicznych i zweryfikowano w terenie 1. W ich obrębie wydzielono 10 punktów osadniczych, o następującej strukturze chronologicznej:

- chronologia nieokreślona – 4,
- eneolit-wczesna epoka brązu, kultura nieokreślona – 1,
- wczesne średniowiecze – 1,
- średniowiecze (XV w.) – 4.

Przeważają wśród nich ubogie ślady osadnictwa z ceramiką średniowieczną. Brak ceramiki z młodszych okresów pradziejów i wczesnego średniowiecza.

Typowy jest dla strefy nadmorskiej, w której obszar się znajduje, jest brak znalezisk z paleolitu i mezolitu. W plejstocenie i we wczesnym holocenie wybrzeże morskie, szczególnie atrakcyjne dla łowców-rybaków i zbieraczy, znajdowało się wiele kilometrów dalej na północ i obecnie leży głęboko pod wodą. W neolicie teren ten znajdował się poza strefą zainteresowań ludów rolniczych, stąd tylko pojedyncze znalezisko, na stanowisku 3-39/4. Niewielki rozwój osadnictwa nastąpił u schyłku neolitu oraz w epoce brązu, o czym świadczą 3 punkty osadnicze z tego okresu, w tym skarb. Niestety brak ceramiki i innych bardziej charaktery-

stycznych zabytków czyni niemożliwym określenie bliższej przynależności kulturowej. Rozkwit osadnictwa nastąpił we wczesnej epoce żelaza, a zwłaszcza w okresie halsztackim. Na tę epokę można datować na badanym obszarze 6 punktów osadniczych (razem z archiwalnymi) (3-39/1-3, 6-7, 10), przy czym zdecydowana większość z nich to cmentarzyska i groby (w tym skrzynkowe). Obszar leży na rdzennym terytorium kultury pomorskiej, niestety nadal niedostatecznie rozpoznanej. Obraz osadnictwa do przełomu er uzupełnia cmentarzysko z okresu przedrzymskiego – 3-39/5. Bardzo interesującymi obiektami są 2 grupy kopców (cmentarzyska kurhanowe ?) – 3-39/12 i 3-39/13 (Karlikowo st. 6 i 7) i 1 pojedynczy kopiec (kurhan ?) – 3-39/16 (Goszczyno st. 3), których odkrycie stało się możliwe dzięki analizie lidarowej. Najprawdopodobniej mieszczą się one swoją chronologią w wyżej opisywanych okresach.

Na omawianym obszarze brak stanowisk z okresu rzymskiego oraz okresu wędrówek ludów, choć na sąsiednich terenach są one szeroko reprezentowane. Potencjalnie interesującym, być może z tego czasu jest stanowisko 3-39/15 (Odargowo st. 2), gdzie na powierzchni pola znaleziono przepalone kości ludzkie, niestety bez zabytków datujących.

Osadnictwo wczesnośredniowieczne reprezentuje na obszarze jedynie stanowisko 3-39/11 (grodzisko w Żarnowcu st.1) związane z osadnictwem słowiańskim na Pomorzu. Ze względu na brak możliwości obserwacji wokół grodziska niemożliwe było odkrycie sieci osadniczej z nim związanej.

Ze średniowiecza pochodzą cztery punkty osadnicze. Jest to odzwierciedlenie w źródłach archeologicznych procesów osadniczych, które można zauważyć analizując metryki historyczne poszczególnych miejscowości powstających na tym terenie od końca XII i w XIII wieku. Znajduje to uzasadnienie w źródłach historycznych. Brak materiałów archeologicznych z okresu nowożytnego.

Wszystkie stanowiska odkryte na obszarze 3-39 należy objąć ochroną w ramach planów zagospodarowania przestrzennego. Obiektem o bezdyskusyjnie największej wartości naukowej i konserwatorskiej jest 3-39/11- imponujące grodzisko w Żarnowcu, stan. 1. Obiekt jest wpisany do rejestru zabytków, znajduje się w lesie, a podczas badań AZP nie stwierdzono żadnych zniszczeń. Należy więc uznać, że jego ochrona jest właściwa i nie ma żadnych zagrożeń dla jego istnienia.

Na szczególną uwagę pod kątem konserwatorskim zasługują wymienione powyżej dwie grupy kopców (cmentarzyska kurhanowe?) – 3-39/12 i 3-39/13 (Karlikowo st. 6 i 7) oraz pojedynczy kopiec (kurhan?) – 3-39/16 Goszczyno st. 3). Na wszystkich wymienionych stanowiskach należy przeprowadzić szczegółową inwentaryzację, najlepiej w oparciu o spo-

rzędzony wcześniej plan warstwicowy stanowiska. W celu określenia chronologii obiektów wskazane jest przeprowadzenie badań wykopaliskowych (sondażowych) przynajmniej 1 kopca. Po pozytywnej weryfikacji stanowisk, w celu lepszej ochrony obiektów należy jak najszybciej przeprowadzić procedurę ich wpisania do rejestru zabytków i objęcia ochroną.

W wypadku stanowiska 3-39/15 (Odargowo st. 2) należy na nim przeprowadzić szczegółową inwentaryzację i badania sondażowe w celu potwierdzenia jego funkcji i określenia chronologii. Decyzje o dalszym postępowaniu ze stanowiskiem powinny zostać podjęte po przeprowadzeniu powyższych czynności.

mgr Jerzy Brzozowski

